
PRESENTACIÓ

Qualsevol llengua, com el déu Janus, té dues cares: la de la diversitat i la de la unitat. La cara de la diversitat és lluminosa, i s'aprecia sense esforç; la cara de la unitat és fosca, i s'aprecia amb dificultat. Considerar que certes formes de parlar, que certes varietats lingüístiques, són diverses no suposa cap procés de reflexió: és un producte de l'experiència i de l'observació. Considerar que aquestes formes de parlar, que aquestes varietats lingüístiques, pertanyen a una mateixa unitat suposa agrupar-les d'acord amb un criteri de classificació: és un producte de l'abstracció.

Els criteris d'acord amb els quals les varietats lingüístiques s'agrupen en llengües solen ser de base comunicativa o de base sociolingüística. En el primer cas, les varietats lingüístiques s'agrupen en llengües sobre la base de la relativa facilitat d'intercomunicació entre els usuaris de les varietats lingüístiques considerades. El resultat són llengües internament homogènies. En el segon cas, les varietats lingüístiques s'agrupen en llengües sobre la base de l'estàndard adoptat com a referència. El resultat són llengües internament homogènies o internament heterogènies. Tant en un cas com en l'altre, les llengües resultants són classes de varietats lingüístiques: unitats formals constituïdes per varietats lingüístiques diverses.

La simultània unitat i diversitat de les llengües, el seu caràcter biplà essencial, està en l'origen de la variació lingüística —entesa en sentit estricte; és a dir, en sentit intralingüístic. La unitat en la diversitat o la diversitat en la unitat generen variació lingüística. La variació lingüística és així la diversitat que es manifesta, en punts determinats, en les estructures de les varietats lingüístiques que configuren les llengües.

Aquesta variació pot ser considerada des d'un punt de vista estrictament intern, com un mer resultat; o des d'un punt de vista més extern, com un resultat relacionat amb elements externs a l'estructura lingüística. En el primer cas, i en el terreny formal, la variació pot afectar el pla fònic, el pla morfològic, el pla sintàctic i el pla lèxic. En el segon cas, i com a mínim, la variació pot estar relacionada amb el temps, amb l'espai o amb la societat; amb el procés d'estandardització, amb el tipus de tema o amb la mena de canal utilitzat, oral o escrit; i, encara, amb el sexe de l'usuari.

Aquest nou volum de la revista *Caplletra* té com a objecte de donar una visió sobre cadascun dels punts de vista esmentats des dels quals la variació lingüística pot ser considerada. Els temes tractats, en el marc d'aquests punts de vista, han estat lliurement elegits per cada col·laborador. Unes col·laboracions són més generals que les altres, però totes —espero— cobreixen, d'una manera o d'una altra, la funció que els ha estat assignada. Ha semblat convenient de precedir aquestes col·laboracions especialitzades

d'una introducció sobre la variació lingüística, a càrrec de Joan Argenter, que situa el fenomen en el terreny del coneixement en general.

Pel que fa a la variació interna, en el terreny foneticofonològic, Joan Julià ha tractat sobre la diversitat del vocalisme en lleidatà; en el terreny morfològic, Maria-Rosa Lloret i Joaquim Viaplana han tractat sobre les variants morfològiques; en el terreny sintàctic, Gemma Rigau ha tractat sobre la uniformitat en la diversitat; i, en el terreny lèxic, Mercè Lorente ha tractat sobre el trànsit de la idiosincràsia al tractament sistemàtic de la diversitat.

Pel que fa a la variació externa de caràcter dialectal, en el terreny històric, Josep Moran ha tractat del temps en la variació lingüística; en el terreny geogràfic, Joan Veny ha tractat de la geolingüística catalana ahir i avui; i, en el terreny social, Emili Boix ha tractat sobre la recerca sociolectal en català. Pel que fa a la variació externa de caràcter funcional, Gabriel Bibiloni ha tractat sobre la variació i l'estàndard; M. Teresa Cabré ha tractat sobre la variació funcional determinada per la temàtica; i Lluís Payrató ha tractat sobre l'estudi de la llengua oral. Finalment, i pel que fa a la variació externa de caràcter personal, en el terreny del sexe, Amparo Tuson ha tractat sobre la diferència sexual i la diversitat lingüística.

La ciències de la llengua, com totes les altres, avancen amb fluxos i amb refluxos. A una etapa en què la cara unitària de la llengua ha prevalgut sobre la cara diversa n'està seguint una altra en què la cara diversa es fa cada vegada més patent, i tendeix a prevaler sobre la cara unitària. La llengua, però, sempre en té dues, i es tracta de prendre-les totes dues en consideració en termes dialèctics. Les col·laboracions que recull aquest volum pretenen ser una aportació en aquest darrer sentit.

JOAQUIM VIAPLANA